

Obwodowy Urząd Miar w Bydgoszczy w latach 1922–1971 – rys historyczny

Robert Ewertowski (ObUM w Toruniu)

Powołany do życia w 1971 r. Okręgowy Urząd Miar w Bydgoszczy sprawuje nadzór nad obwodowymi urzędami z województwa kujawsko-pomorskiego (Brodnica, Bydgoszcz, Grudziądz, Inowrocław, Toruń i Włocławek). Jednak działalność służby miar na tym obszarze sięga czasów znacznie wcześniejszych, bo okresu zaborów. Nie sposób w krótkim zarysie zobrazować przeszłości wszystkich urzędów, dlatego w niniejszym artykule zdecydowano się przybliżyć rys historyczny Obwodowego Urzędu Miar w Bydgoszczy od chwili jego powstania do czasu włączenia w strukturę okręgu bydgoskiego.

Budynek przy ulicy Piotra Skargi 3, w którym od 1936 r. do połowy lat 50. mieścił się Miejskowy (później Obwodowy) Urząd Miar w Bydgoszczy – stan obecny

fot. arch. OUM w Bydgoszczy

78

Urząd w okresie międzywojennym

Urząd Miar w Bydgoszczy powstał na bazie niemieckiego Urzędu Wzorcowniczego (*Eichamtu*), który utworzono około 1910 r. i znajdował się przy ul. Burgstraße 25 (obecnie ul. Grodzka). Niemiecki urząd oznaczony był numerem identyfikacyjnym 4/5 i działał w strukturze Królewsko-Pruskiego Inspektoratu Legalizacyjnego. Wzmianka o urzędzie wzorcowniczym pojawiła się we wspomnieniach Józefa Milcherta, bydgoskiego radnego, który z ramienia utworzonych w 1918 r. Rad Ludowych przejął go z rąk niemieckich. Jak wspomina, Niemcy nie robili trudności przy przekazaniu i jak to określił, „starali się uczynić to z całą wrodzoną dokładnością”. Od tamtej chwili aż do dnia 1 stycznia 1922 r. instytucja działała pod nazwą Państwowy Urząd Wzorcowniczy w Bydgoszczy. Wtedy to urzędy z obszaru byłej dzielnicy pruskiej zostały przejęte przez jednolitą polską administrację miar. Tak powstał Miejskowy Urząd Miar. Funkcjonował on jako urząd pierwszej instancji i służbowo podlegał Okręgowemu Urzędowi Miar w Poznaniu. Zlokalizowano go w domu przy ul. Toruńskiej 9 (na początku lat 30. numer zmieniono na 21). Zakres jego właściwości miejscowej obejmował miasto Bydgoszcz oraz powiaty: bydgoski, szubiński i wyrzy-

ski. Urząd przyjmował interesantów w godzinach od 8:00 do 15:00.

Na początku działalności obowiązki kierownika urzędu przypadły legalizatorowi Franciszkowi Smogurowi (w okresie powojennym pracownikowi urzędów w Inowrocławiu i Chojnicach). Kierownik był odpowiedzialny za wszystkie czynności urzędu. Do zadań urzędów tego szczebla należało prowadzenie legalizacji, nadzór i orzecznictwo karno-administracyjne. Miejskowe urzędy miar nie posiadały personelu kancelaryjnego, wobec czego kierownicy byli przeciążeni pracą. W omawianym okresie stan osobowy bydgoskiej placówki wahał się od dwóch do czterech pracowników.

Zakres działalności urzędu stopniowo powiększano. W 1925 r. urząd otrzymał zgodę na przeprowadzanie legalizacji gazomierzy, a cztery lata później udzielono mu upoważnienia w zakresie sprawdzania wodomierzy. Wcześniej legalizacji wodomierzy dokonywali oddelegowani pracownicy poznańskiego urzędu miar. Według stanu na lata 1937–1939 kompetencje techniczne Miejskowego Urzędu Miar w Bydgoszczy przedstawiały się następująco: był on upoważniony do legalizacji pojemników drewnianych szerokich, odważników dokładniejszych, wag prostodźwigniowych zwyczajnych, wag dokładniejszych, wag automa-

tycznych, wag uchylnych pocztowo-kolejowych, podzielni wagowych, wodomierzy, gazomierzy oraz ograniczników mocy elektrycznej. Oprócz prac legalizacyjnych przeprowadzano również czynności kontrolne. Pomimo wprowadzenia systemu metrycznego przez cały okres międzywojenny odnotowywano przypadki posługiwania się jednostkami miar z okresu wcześniejszego. W lokalnej prasie – „Gazecie Bydgoskiej” czy „Słowie Pomorskim” – pojawiały się doniesienia o nielegalnym stosowaniu jednostek miar, takich jak funty czy stopy, w obrocie handlowym. Warto dodać, że za takie wykroczenia przewidziane były surowe kary pieniężne oraz areszt do 6 tygodni.

W drugiej połowie lat 30. XX wieku urząd bydgoski wraz z urzędem inowrocławskim wspomagał kadrowo mocno przeciążony Miejskowy Urząd Miar w Toruniu w realizacji lawinowo napływających zleceń dla dynamicznie rozwijającej się Polskiej Fabryki Gazomierzy i Wodomierzy w Toruniu. W 1936 r. dokonano zmiany lokalizacji bydgoskiego urzędu miar. Nowa siedziba Miejskowego Urzędu Miar w Bydgoszczy została zorganizowana przy ul. Piotra Skargi 3.

Urząd Miar w Bydgoszczy w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945

Po spacyfikowaniu Bydgoszczy we wrześniu 1939 r. przez oddziały wermachtu, przesunięciu się frontu w głąb polskiego terytorium, władzę na zajętych obszarze przejęła administracja cywilna. Miasto włączono do Okręgu Rzeszy Gdańsk – Prusy Zachodnie (*Reichsgau Danzig – Westpreussen*). Zarządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Trzeciej Rzeszy na okupowanych terenach wprowadzono niemieckie nazwy miejscowości, wskutek czego powrócono do nazwy z okresu zaborów, czyli Bromberg.

W czasie okupacji hitlerowskiej bydgoski Miejskowy Urząd Miar zastąpiono niemieckim *Eichamtem*. Był to jeden z siedmiu urzędów działających w prowincji Gdańsk – Prusy Zachodnie. Pozostałe sześć powstało w Elblągu, Grudziądzu Chojnicach, Gdyni, Gdańsku oraz Toruniu. Podlegał on służbowo dyrekcji w Gdańsku (*Eichdirektion Danzig*). Urząd pozostał w tym samym budynku przy ul. Piotra Skargi 3, która w okresie okupacji została przemianowana na *Hoffmannstraße*. Ścisła data przejścia przez Niemców Miejskowego Urzędu Miar w Bydgoszczy nie jest znana. Nieustalone pozostają również personalia niemieckiego nadzorca oraz pracowników urzędu. Wiadomo, że zasięgiem działania *Eichamt* obejmował powiaty Bydgoszcz Miasto (*kreis Bromberg-Stadt*), Bydgoszcz Wieś (*kreis*

Bromberg-Land) oraz wyrzyski (*kreis Wirsitz*) i sępoleński (*kreis Zempelburg*). Urząd przyjmował interesantów w soboty od 8:00 do 12:00. Dalsza część prac wykonywana była w terenie. Urząd w takiej postaci działał do stycznia 1945 r.

Dzieje powojenne do 1971 r.

Pod koniec stycznia 1945 r. po wyzwoleniu miasta bydgoski urząd miar wznowił działalność. Potwierdza to zachowane w zasobie Archiwum Akt Nowych w Warszawie sprawozdanie z kontroli, którą w omawianym urzędzie przeprowadził delegat Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Stwierdza on w swojej relacji, że jednostka podlega bezpośrednio Okręgowemu Urzędowi Miar w Poznaniu, a pośrednio Głównemu Urzędowi Miar. Z zapisu w protokole wynika, że stanowisko kierownicze (już w Obwodowym Urzędzie Miar) sprawował Franciszek Smogur, a oprócz niego w urzędzie zatrudniano tylko woźnego. Do zadań kierownika należała legalizacja, wzorcowanie, sprawdzanie rzetelności i uwierzytelnianie oraz nadzór nad naprawą i sprzedażą narzędzi mierniczych. Urząd zajmował 4 pokoje na parterze od ul. Piotra Skargi 3. Były to: pokój kie-

Waga do ważenia listów lata 1900–1919 lub wcześniej

fot. arch. OUM w Bydgoszczy

rownika, pracownia techniczna, ekspedycja i pokój, w którym sprawdzano wagi dziesiętne. Kontrolę narzędzi mierzniczych znajdujących się w obrocie publicznym przeprowadzała wówczas Milicja Obywatelska i Zarząd Miejski. Zakres właściwości miejscowej obejmował miasto Bydgoszcz oraz powiaty: bydgoski, wyrzyski i szubiński. Na terenie Obwodowego Urzędu Miar w Bydgoszczy znajdowały się 4 warsztaty naprawy i wyrobu wag, 31 gorzelni, 3 browary, wagi kolejowe PKP, cukrownia i miejsce, w którym dokonywano sprawdzania wodomierzy. Kierownik urzędu był nadmiernie przeciążony pracą legalizacyjną w terenie. Nie był w stanie przeprowadzić kontroli sklepów, przedsiębiorstw i firm koncesjonowanych, które zgłaszały potrzebę legalizacji urządzeń. W sprawozdaniu, o którym wspomniano wyżej, pada postulat zatrudnienia dwóch pracowników. Jeden z nich miał się zająć pracą biurową, drugi – legalizacją urządzeń. W okresie powojennym urzędy miar borykały się z chronicznym brakiem etatów, przy ciągle powiększającym się zakresie działania. Niskie płace w administracji miar były przyczyną sporej rotacji pracowników. Ówczesne problemy dobrze obrazują zachowane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie sprawozdania z zebrań kierownictwa obwodowych urzędów.

W latach 50. ubiegłego stulecia w bydgoskim urzędzie zaistniał szereg zmian. W 1952 r., za sprawą zarządzenia Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania

Gospodarczego ustalono, że Obwodowy Urząd Miar w Bydgoszczy będzie zależny służbowo od Okręgowego Urzędu Miar w Łodzi. Zmieniono wówczas jego numer porządkowy na – 7/2. Kilka lat później ponownie dokonano przenosin urzędu. Nową siedzibę zorganizowano w budynku przy obecnej ul. Jagiellońskiej 10. Ponadto dotychczasowy naczelnik bydgoskiej placówki Franciszek Smogur został oddelegowany do kierowania inowrocławskim urzędem (funkcję tę sprawował do 1961 r., po czym przeniesiono go do urzędu w Chojnicach).

W 1971 r. Zarządzeniem Prezesa CUJiM powołano Okręgowy Urząd Jakości i Miar w Bydgoszczy, któremu podporządkowano obwodowe urzędy w Bydgoszczy, Toruniu, Włocławku, Chojnicach, Inowrocławiu, Grudziądzu i Brodnicy, ustalając także nowy numer porządkowy obwodowego urzędu – 8/1. Pierwszym dyrektorem bydgoskiego okręgu został Kazimierz Grzanka, który wcześniej pełnił funkcję naczelnika Obwodowego Urzędu Miar w Bydgoszczy.

Artykuł został napisany w oparciu o pracę magisterską Roberta Ewertowskiego pt.: „Organizacja, działalność i spuścizna aktowa urzędów miar I instancji na Pomorzu i Kujawach w latach 1918–1989”, napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Janusza Tandeckiego (UMK, Toruń).

20 maja 2014 r.
w Światowym Dniu Metrologii
uroczystość jubileuszowa

95-lecia GUM i administracji miar

pod honorowym patronatem
Pana **Janusza Piechocińskiego**
Wiceprezesa Rady Ministrów,
Ministra Gospodarki

Patronat medialny

 POLSKIE RADIO **ANALITYKA**